

QISHLOQ XOJALIGINI RIVOJLANTIRISH VA ISLOH QILISHDA LOYIHALARNI SAMARALI BOSHQARISH

Shoniyozov Doston
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi

Annotatsiya: *Bugun "Yangi O'zbekiston", "O'zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichi" degan nomlar orqali xalqaro maydonda munosabatlarimiz silsilasida g'oyat muhim ahamiyat kasb etib kelmoqda. Yangi O'zbekistonni bu jamiyatimiz hayotidagi siyosiy- ijtimoiy, iqtisodiy munosabatlarni butunlay o'zgartirgan, yan gi, demokratik qiyofaga mamlakat sifatida ko'rish uchun ham barcha soha tarmoq qatori qishloq xo'jaligini ham jahon talablariga moslash ya'ni rivojlantirish kerak. Bu vaqtda har bir soha va tarmoqlar qatorida qishloq xo'jaligi sohasiga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu sohaning rivojlanishi uchun mamlakatimizda yetarlicha ekologik va agrar imkoniyatlarga ega. Ushbu maqolada, Yangi O'zbekistonda qishloq xo'jaligini rivojlantirishda boshqaruv xodimlarining tutgan o'rni haqida batafsil fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Qishloq xo'jaligi, rivojlanish, boshqaruv xodimlari, iqtisodiyot, agrar soha.*

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni 2023 yilda amalga oshirish, mavjud resurslardan samarali foydalanish orqali oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlarini ko'paytirish, ichki bozorda aholi talabini ta'minlash va narxlar barqarorligini saqlash hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiruvchilarni iqtisodiy va moliyaviy qo'llab-quvvatlash maqsadida:

1. Respublikada 2023 yil hosili uchun asosiy maydonlarning 3,2 mln gektar, takroriy maydonlarning 783 ming gektar, bog'-tok qator oralarining 140 ming gektar, dala chetlarining 34,6 ming gektar, lalmi yerlarning 373 ming gektar maydoniga qishloq xo'jaligi ekinlarini ekish rejalashtirilganligi ma'lumot uchun qabul qilinsin.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi Raisi, Toshkent shahri, viloyatlar va tumanlar hokimlarining 2023 yilda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning prognoz hajmlari to'g'risidagi taklifi 1-ilovaga muvofiq ma'qullansin.

2. 2023 yil 15 apreldan boshlab eksperiment tariqasida xalqaro moliya institutlaridan jalb qilingan mablag'lar hisobidan Qishloq xo'jaligida xizmatlar ko'rsatish agentligi (keyingi o'rinlarda — Agentlik) huzuridagi «Agroservis operator» DUK orqali tashabbuskorlar loyihalarini moliyalashtirishning quyidagi yangi tizimi joriy etilsin, unga ko'ra:

a) tashabbuskorlar tomonidan ishlab chiqilgan meva-sabzavotlarni saqlash, qayta ishlash, logistika quvvatlarini yaratish, shuningdek, yetishtirilgan mahsulotlarni xarid qilish hamda maxsus texnikalarni, jumladan oziq-ovqat sanoatidagi texnologiyalarni

xarid qilish yo'nalishidagi loyihalar Agentlikning tumandagi loyiha ofislariga taqdim etilib, Qishloq xo'jaligi vazirligining (keyingi o'rinlarda — Vazirlik) yagona elektron axborot platformasi orqali «Agroservis operator» DUKka yetkaziladi. Bunda:

Agentlik «Agroservis operator» DUK bilan birgalikda belgilangan tartibda loyihalarni shakllantiradi hamda Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi sohasida strategik rivojlanish va tadqiqotlar xalqaro markaziga taqdim etadi;

Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi sohasida strategik rivojlanish va tadqiqotlar xalqaro markazi belgilangan tartibda loyihalarni moliyalashtirishni tashkil etadi;

b) «Agroservis operator» DUK mazkur mablag'lar hisobidan intensiv bog' va tokzorlar, agrologistika ob'ektlarini hamda texnologik liniyalarni (zamonaviy issiqxonalar, laboratoriyalar, kichik agrologistika markazlari, qayta ishlash quvvatlari), oziq-ovqat sanoatidagi liniyalarni qurib, tayyor holda tashabbuskorlarga lizing asosida topshiradi. Bunda lizing to'lovi 10 foizi oldindan to'lash, 10 foizi tashabbuskorlar ulushi, 80 foizi 10 yil davomida bo'lib-bo'lib to'lash sharti bilan amalga oshiriladi.

Qishloq xo'jaligi barcha davrda eng muhim tarmoqlardan biri bo'lgan. Boisi, inson yashar ekan, oziq ovqat mahsulotlariga hamisha talab kuchli bo'ladi. Dunyo olimlarining fikriga ko'ra, 2050 yilga qadar yer yuzi aholisi 8 milliarddan ortadi. Bu esa oziq ovqatga bo'lgan talabning bir necha barobar ortishiga sabab bo'ladi. Bu esa ko'pchilik ekspertlarni xavptirga solmoqda. Ayni bu vaqtda Yaponiya va Janubiy Koreya texnologiyasi barcha mamlakatlar uchun andoza, shuningdek, tajriba bo'lmoqda bemalol ayta olamiz. Intensiv tarzda mahsulotlar yetishtirish, yiliga 4-5 balkim undan ko'proq marta hosil olish imkonini o'rganish mumkin. Yerdan unumli foydalanish, intensiv usuldagi issiqxonalarni ko'paytirish aslida davr talabi hamdir. O'zbekiston bugun 34 millionlik aholiga ega bo'lgan, o'tgan davrda ko'plab muammolar to'planib qolgan mamlakatning taqdiri va kelajagini belgilash borasida to'g'ri yo'l tanlash - kuchli bilim, tajriba va azmu shijoatni talab etadi. Ya'ni O'zbekiston aholisining ko'payishi, qishloq xo'jaligini rivojlantirish borasida alohida tashabbusga muhtoj ekanligi kundek ravshan edi. Yangi O'zbekiston aynan yuqoridagi sabablarni inobatga olgan holatda qishloq xo'jaligiga alohida e'tibor qaratilishi davr talabi ham edi. Bu borada esa qishloq xo'jaligini rivojlantirish uchun belgilangan yangi tartiblar va g'oyalarni amalga oshirishda, albatta, boshqaruvchilar xodimlar muhim rolga ega. Ya'ni ular ishning boshida turib, belgilangan vazifalarni aniq va vaqtida, eng muhimi esa ishning sifatli bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshirishlari kerak. Ya'ni rahbar xodimlar o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni o'z ishchilaridan talab qila olishi kerak. Boshqaruvchi xodimlarda liderlik, boshqaruvchilik, o'ziga ishonch, mas'uliyat va yangilikka intilish ya'ni sohaga yangi tashabbus hamda g'oyalar bera olishi kerak. Yangi O'zbekistonda qishloq xo'jaligini rivojlanishida boshqaruv xodimlarining asosiy vazifalaridan biri xalqaro standartlarga mos mahsulot bilan jahon bozoriga chiqishdir. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarimizning eksportda oqsayotgani shu jihat bilan ham

bog'liq. Shu bois endilikda Yevropa Ittifoqi, Xitoy, Janubiy Koreya, Turkiya va arab mamlakatlari standartlari asosida mahsulotlarni sertifikatlash tizimini joriy etish

choralari ko'riladi. Eksport salohiyatini oshirishda tomorqa xo'jaliklari boy manba hisoblanadi. Boisi qishloq xo'jaligi mahsulotlarining 70 foizi tomorqalarda yetishtiriladi. Hozir O'zbekistonda 4,5 million aholining tomorqa yer maydonlari mavjud.

Yangi O'zbekistonning iqtisodiyotini rivojlantirishda qishloq xo'jaligi hmam salmoqli o'rin egallaydi. Bu borada qishloq xo'jaligi boshqaruv xodimlariga qo'shimcha imtiyozlar va yo'nalishlar belgilab berilmoqda. "O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-son Farmoni ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga

mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni 2020-yilda amalga oshirish bo'yicha chora-tadbirlar dasturi qabul qilindi." Shuningdek, Qishloq xo'jaligi qo'shimcha imkoniyatlarga boy soha. Shu sababli, keyingi yillarda agrar sohani tubdan isloh qilish va uni bozor talablariga moslashtirish ishlariga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumaladan, davlat xarid narxlarining qariyb 3 barobar oshirilishi paxtachilik va g'allachilikni daromad keltiradigan tarmoqqa aylantirdi. Qolaversa, paxtachilikda mutlaqo yangicha ish tutumiga, ya'ni klaster tizimiga o'tilgani mehnatga munosabatni tubdan o'zgartirdi. Ishni samarali tashkil etish va boshqarish imkoniyati yuzaga keldi. Shuningdek, paxta maydonlarida sug'orishning tejamkor usullari tatbiq etildi. Shu yilning o'zida 25 ming gektar paxta maydonida suv tejovchi yangi sug'orish tizimi joriy qilinishi natijasida o'tgan yildagiga nisbatan uch barobar ko'p hosil olish kutilayotgani, foydalanishdan chiqqan 1 million 100 ming gektar yer maydoni qayta foydalanishga qaytariladi. Bu borada quyidagi vazifalar belgilangan va ularning ijrosini boshqaruv xodimlari nazorat qilishlari kerak. Ular:

- > qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanishni takomillashtirish;
- > suvdan foydalanish samaradorligini oshirish;
- > qishloq xo'jaligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash hamda davlat xaridlari tizimini takomillashtirish;

O'zbekiston Respublikasi prezidentining pq- 4575 sonli qarori, 28.01.2020y. "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni 2020-yilda amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida:

- > qishloq xo'jaligining eksport salohiyatini oshirish va qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar hajmini ko'paytirish;
- > qishloq xo'jaligiga xizmat ko'rsatish sohasida raqobat muhitini shakllantirish;
- > qishloq xo'jaligida axborot texnologiyalarini keng joriy qilish hamda qishloq xo'jaligi statistikasini to'liq raqamlashtirish orqali ma'lumotlar haqqoniyligini ta'minlash;
- > kadrlar masalasini hal etish, ilm-fanni rivojlantirish kerak bo'ladi.

"Davlat rolini davlat buyurtmasini berish, ekinlarni joylashtirish va qishloq

хо'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishni nazorat qilish tizimidan fermer va dehqon xo'jaliklarida mehnat unumdorligini oshirish, oziq-ovqat mahsulotlarining xavfsizligini ta'minlash va sifatini oshirish, atrof muhitni muhofaza qilish va xususiy sektor tomonidan ko'rsatilmaydigan boshqa maqsadlar uchun zarur bo'lgan davlat xizmatlarini ko'rsatishga yo'naltirish" aynan qishloq xo'jaligi sohasining erkinlashuviga va xususiylashib yanada rivojlanishiga muhim sabablardan bo'ldi. Boshqaruv xodimlarining qishloq xo'jaligini rivojlantirishda asosiy maqsad qishloq ahlining turmush sharoitini yanada yaxshilash, manfaatdorligini ta'minlashdir. Ya'ni qishloq xo'jaligida shu vaqtgacha amal qilib kelgan eskicha uslubni o'zgartirib, xom ashyo yetishtirish manbaiga aylanib qolgan sohani tubdan isloh qilish lozimdir. Shu boisdan ham yangicha ishlash vaqti keldi. Joriy yil 6-sentyabr kuni bo'lib o'tgan yig'ilishda 2020-2030-yillar davomida qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanishni takomillashtirish, suvdan foydalanish samaradorligini yuksaltirish, qishloq xo'jaligini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash hamda davlat xaridlari tizimini takomillashtirish, qishloq xo'jaligining eksport salohiyatini oshirish va qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar hajmini ko'paytirish, qishloq xo'jaligiga xizmat ko'rsatish sohasida raqobat muhitini shakllantirish, qishloq xo'jaligida axborot texnologiyalarini keng joriy qilish hamda tarmoq statistikasini to'liq raqamlashtirish orqali ma'lumotlar haqqoniyligini ta'minlash, kadrlar masalasini hal etish, ilm-fanni rivojlantirishga xizmat qiluvchi yettita ustuvor yo'nalish belgilab berildi. Yangi O'zbekistonda qishloq xo'jaligini rivojlantirish orqali eksport salohiyatini yuksaltirish ya'ni iqtisodiyotda qishloq xo'jaligi ulushini orttirish aslida rahbar hodimlar zimmasidadir. Bu borada statistik tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, sohada hali boshqaruv xodimlarida ko'p mehnat talab etiladi. "Bugungi kunda qishloq xo'jaligi yalpi ichki mahsulotning 30 foizini tashkil etsa-da, lekin qilayotgan ishlarimiz yetarli emasligi, oldimizda katta potensial borligi namoyon bo'lmoqda. Kelgusi o'n yillikda qishloq xo'jaligini iqtisodiyotning haqiqiy "drayveri"ga aylantirish uchun tubdan ko'p islohotlarni amalga oshirishimiz kerak. Chunki 30 yilda qishloq xo'jaligiga deyarli teginilmagan, desak, xato bo'lmaydi. Mahsulotlarimiz, umuman, qishloq xo'jaligidagi innovatsiyalarimiz boshqa davlatlar bilan haqiqiy raqobatdosh bo'lishi uchun islohotlarni bugundan amalga oshirishimiz kerak," - deb aytdi O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi vaziri Jamshid Xo'jayev. Yerdan foydalanuvchi uni haqiqiy o'ziniki, deb hisoblaydimi yoki yo'q? Strategiyada shu boradagi ishlarni yanada takomillashtirish belgilangan. Vaholonki, tahlillarda bitta fermer yerdan bir, bir yarim yil foydalangan holatlari ham kuzatilgan. Bu nimadan

dalolat? Agar yerdan foydalanuvchi uni o'ziniki, deb bilmasa, qandaydir "qo'rquv" bo'lsa, munosabat ham xuddi shunday bo'ladi. Yerga nafaqat qarash, balki mablag'larni ham sarflash kerak. Bugun O'zbekistonda mavjud yer maydonlaridan, suvdan samarali foydalanish masalasi Prezidentimiz tomonidan soha xodimlari, olimlari oldiga qo'yilayotgan eng dolzarb vazifa etib belgilandi. Sababi yer cheklangan. Ana shu cheklangan yerdan faqatgina mehnat unumdorligini, hosildorlikni oshirish orqali ko'proq daromad olish lozim. Agar rivojlangan mamlakatlar bilan solishtiradigan

bo'lsak, yerdan, suv resurslaridan foydalanish darajasi bo'yicha qator tizimli muammolar borligi ko'rinadi. Shuning uchun strategiyada qishloq xo'jaligida mehnat unumdorligini yuksaltirish, mavjud resurslardan samarali foydalanish, innovatsion texnologiyalarni keng qo'llashga alohida urg'u berilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi prezidentining pq- 4575 sonli qarori, 28.01.2020y. "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030- yillarga modjallangan strategiyasida belgilangan vazifalarni 2020-yilda amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" <https://lex.uz/docs/-4714632>
2. <https://isrs.uz/oz/ozbekiston-yangiliklari/yangi-ozbekistonning-taraqqiyotsolnomasi> .
3. "Xalq so'zi" gazetasi, 2019-yil. <https://xs.uz/uz/post/ozbekistonda-qishloqkhozhligini-rivozhlantirish-strategiyasi-iqtisodiyotimiz-draiveri-khalqimiz-turmushfarovonligini-taminlovchi-yangi-bosqichdir>
4. <https://cityeconomy.uz/uz/news/matbuot> uchun/tadbirlar/ozbekiston-qozogistonsanoat-va-qishloq-xoialigi-mahsulotlari-korgazmasi-davom-etmoqda
5. President.uz "Yangi O'zbekiston demokratik o'zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakatiga aylanmoqda." <https://president.uz/oz/lists/view/4547>
6. Норкузиева, Дилрабо Шералиевна. "Таълим тизимида юзага келадиган низолар шахс ижтимоий-психофизиологик меъёрдан ОҒишининг куриниши сифатида." Academic research in educational sciences 4.ТМА Conference (2023): 537-541.
7. Норкузиева, Д. "Мактаб укувчилари уртасида юзага келадиган низоларни олдини олиш-конструктив хулк самарадорлигининг омили сифатида." Журнал Педагогики и психологии в современном образовании I (2023).
8. Норкузиева, Д. Ш. "Мактаб укувчиларида укув мотивациясини шакллантириш муаммо сифатида." Academic research in educational sciences 3. NUU Conference 2 (2022): 851-855.